

- **Αίνοι:** Καλούνται οι ψαλμοί ρμη' (148), ρμθ' (149) και ρν' (150), όχι μόνο επειδή προτάσσεται στους περισσότερους στίχους αυτών η λέξη «Αινείτε», αλλά και διότι οι τρεις αυτοί ψαλμοί είναι κατά το περιεχόμενο ένας αίνος και ένας ευχαριστήριος ύμνος στον Θεό. Στις Ιερές Μονές ψάλλονται, μόνοι ή μετά τροπαρίων, πανηγυρικά, προς στο τέλος του Όρθρου. Τα τροπάρια αυτά σαν εφύμνιο των στίχων των αίνων καλούνται στιχηρά των αίνων ή, κατά συνεκδοχή, «αίνοι». Στους Ιερούς Ναούς των πόλεων, συνήθως, αυτοί οι «αίνοι» μόνο ψάλλονται. Όταν τελείται Όρθρος καθημερινής και δεν υπάρχουν τροπάρια αίνων, αναγινώσκονται ή ψάλλονται οι αίνοι (οι τρεις ψαλμοί).
- **Ακροστιχίς, Ακροστιχίδα:** Τα αρχικά γράμματα των Κοντακίων ή των Κανόνων, ή των ιαμβικών στίχων, που σχηματίζουν την αλφάβητο ή το όνομα του Υμνογράφου ή κάποια άλλη λέξη συνήθως εκκλησιαστικής αξίας.
- **Αλληλουάριο:** Το «Αλληλούϊα», που ψάλλεται ως εφύμνιο βιβλικών ή ψαλμικών στίχων ή μετά το Αποστολικό Ανάγνωσμα. Όταν παρεμβάλλονται και ψάλλονται και οι δύο στίχοι που υπάρχουν (ή προβλέπονται, στους «Αποστόλους» των καθημερινών) μετά τον «Απόστολο» των Κυριακών, ψάλλεται τρεις φορές (επί τρία).
- **Αλληλούϊα:** Εβραϊκή λέξη που σημαίνει «Αινείτε τον Θεόν». Μπήκε στη χριστιανική λατρεία μαζί με τους Ψαλμούς από την ιουδαϊκή λατρευτική πράξη. π.χ. στον Εξάψαλμο, στη Θ' Ώρα, στις στάσεις του Ψαλτηρίου κ.λπ. και ιδιαίτερα στις Ακολουθίες της Μεγ. Τεσσαρακοστής.
- **Αμήν:** Εβραϊκή λέξη που έμεινε αμετάφραστη και σημαίνει: ναι, βέβαια, μακάρι, σίγουρα, είτε να γίνει, γένοιτο. Όταν κανείς λέει «Αμήν», διακηρύσσει ότι θεωρεί αληθινό αυτό που μόλις ειπώθηκε, έτσι ώστε να επιβεβαιώνει μια πρόταση, ή να μετέχει, με αυτή τη λέξη, σε μια προσευχή.
- **Άμωμος:** Ο ριη' (118) ψαλμός. Ονομάστηκε έτσι επειδή αρχίζει με τη λέξη «Άμωμοι εν οδώ...». Διαβάζεται στο Μεσονυκτικό, στις νεκρώσιμες Ακολουθίες και στις Παννυχίδες.
- **Αναβαθμοί:** λέγονται οι 15 ψαλμοί ριθ' - ρλγ' (119-133) της Παλαιάς Διαθήκης, που ψάλλονταν κατά τις αναβάσεις των Ιουδαίων στην Ιερουσαλήμ σε περιπτώσεις μεγάλων εορτών. Σήμερα στη θέση των ψαλμών ψάλλονται 75 τροπάρια των Αναβαθμών της Οκτωήχου, τα οποία ο υμνωδός ερρανίσθη από τους 15 Ψαλμούς και ψάλλονται στον Όρθρο κάθε

Κυριακής (7 ήχοι x 9 τροπάρια + ο πλ. του δ', χ 12 = 75 Αναβαθμοί). Οι Αναβαθμοί αυτοί ανά τρεις αποτελούν ένα αντίφωνο. Οι Ωδές αυτές των Αναβαθμών ψαλλόμενες στις Εκκλησίες συμβολίζουν την ψυχική ανάταση-ανάβαση των χριστιανών όχι στο Ναό τον επίγειο, αλλά σ' αυτόν τον αχειροποίητο Ναό του Θεού, τον Ουράνιο.

- **Ανάγνωσμα:** Περικοπή από τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, από τις «Επιστολές» (ή τις «Πράξεις των Αποστόλων») που αναγιγνώσκονται συνήθως στον Εσπερινό μεγάλων Δεσποτο-θεομητορικών εορτών ή και εορτών Αγίων που πανηγυρίζονται, αλλά και περικοπές από το ιερό Ευαγγέλιο, που διαβάζονται στις Ακολουθίες της Εκκλησίας (Όρθρο, βασιλικές Ώρες, αλλά και σε κάθε Θεία Λειτουργία).
- **Αναγνώστης:** Βαθμός κατώτερου Κληρικού, καθιερωμένος στο λειτούργημα αυτό με χειροθεσία Επισκόπου. Είναι επιφορτισμένος με την ανάγνωση των διαφόρων αναγνωσμάτων (χύμα ή εμμελώς) της λατρείας μας και στη διακονία του Ιερού Βήματος.
- **Αναστασιματάριο:** Μουσικό εκκλησιαστικό βιβλίο, που περιέχει αναστάσιμους ύμνους από τις Ακολουθίες του Εσπερινού και του Όρθρου από την Οκτώηχο.
- **Αντίφωνα:** Είναι τροπάρια που ψάλλονται από τους δύο χορούς στην Εκκλησία κατ' ανταπόκριση. Δύο γνωστά αντίφωνα της κυριακάτικης Θείας Λειτουργίας είναι «Ταις πρεσβείαις της Θεοτόκου, Σώτερ, σώσον ημάς» και «Σώσον ημάς, Υιέ Θεού, ο αναστάς εκ νεκρών, ψάλλοντάς Σοι Αλληλούϊα». Στα Αντίφωνα αυτά προηγούνται στίχοι από τους ψαλμούς. Στον Όρθρο της Κυριακής, μετά τα Ευλογητάρια και την Υπακοή, ψάλλονται τα Αντίφωνα των Αναβαθμών όπως στους Αναβαθμούς (τρία Αντίφωνα κάθε φορά x 3 τροπάρια), ακολουθεί το «προκείμενον» και αναγιγνώσκεται το Εωθινό Ευαγγέλιο.
- **Απολυτίκιο:** Σύντομος λειτουργικός ύμνος, που αποτελεί το ιδιαίτερο τροπάριο κάθε εορτής ή μνήμης Αγίου. Λέγεται έτσι διότι ψάλλεται στην απόλυση του Εσπερινού. Το περιεχόμενο του συνήθως αποτελεί μία μικρή περίληψη του εορταζομένου γεγονότος ή της ζωής του Αγίου.
- **Απόστιχα** ή «από στίχου» ή «τα του στίχου», είναι τροπάρια που ψάλλονται στον Εσπερινό μετά τα «Πληρωτικά» και στον Όρθρο καθημερινής προ της απολύσεως (όταν διαβάζονται οι ψαλμοί των Αίνων). Οι στίχοι που προηγούνται στα διάφορα τροπάρια διαφέρουν σε ποσότητα

και ποιότητα. Των Αποστίχων οι στίχοι είναι συνήθως κατ' έκλογήν, ενώ των στιχηρών τροπαρίων οι στίχοι είναι κατά συνέχεια από τον στιχολογούμενο ψαλμό. Τα Απόστιχα διακρίνονται σε Αναστάσιμα (αναφερόμενα μόνο στην Ανάσταση του Κυρίου), σε Σταυρώσιμα (αναφέρονται στα Πάθη και στο Σταυρό του Κυρίου), σε Αποστολικά (αναφέρονται στους Αποστόλους), σε Μαρτυρικά, Νεκρώσιμα και Κατανυκτικά (που αναφέρονται στις μετά κατανύξεως δεήσεις μας).

- **Αυτόμελο:** Πρότυπο τροπάριο, με ξεχωριστό ρυθμό και μελωδία. Με βάση αυτό έχουν συντεθεί πολλά άλλα, που ονομάζονται προσόμοια. Έχουν πολύ παλιά προέλευση.
- **Δοξαστικό:** Το ιδιόμελο τροπάριο, στο οποίο προηγείται ο στίχος «Δόξα Πατρί...». Στον Εσπερινό ψάλλεται μετά τα Εσπέρια και τα Απόστιχα. Στον Όρθρο ψάλλεται στη Λιτή και στους «Αίνους» ή στα Απόστιχα.
- **Εωθινό Δοξαστικό** ονομάζεται το δοξαστικό τροπάριο των «Αίνων», που έχει θέμα το αντίστοιχο ευαγγελικό ανάγνωσμα από τα ένδεκα εωθινά Ευαγγέλια.
- **Εισοδικό:** Το τροπάριο που ψάλλεται στα συλλείτουργα (δηλ. Θ. Λειτουργία περισσοτέρων Ιερέων του ενός) μετά το «Σοφία ὀρθοί», στη μικρή Είσοδο, την μετά ευαγγελίου.
- **Εκφώνησις:** Η τελευταία φράση μιας λειτουργικής ευχής, που λέγεται σε εμμελή απαγγελία. Το κυρίως μέρος της ευχής λέγεται χύμα -είτε μυστικώς, είτε χαμηλόφωνα, είτε εκφώνως (δυνατά).
- **Εξαποστειλάριο:** Είναι πρόλογος ειρμολογικός (δηλ. σύντομο μέλος), που ψάλλεται πριν τους Αίνους.
- **Εξάψαλμος:** Σειρά έξι ψαλμών του Δαβίδ (3ος, 37ος, 62ος, 87ος, 102ος, 142ος) που αναγιγνώσκεται στην αρχή της Ακολουθίας του Όρθρου.
- **Εωθινά** είναι τα 11 αναστάσιμα Ευαγγέλια, που διαβάζονται εναλλάξ στον Όρθρο της Κυριακής. Αναφέρονται στην Ανάσταση του Κυρίου, που έγινε νωρίς το πρωί, και από εκεί πήραν και την ονομασία τους. Υπάρχουν και δοξαστικά εωθινά, και αυτά 11 στον αριθμό, που σχετίζονται με τα εωθινά Ευαγγέλια.

- **Θεοτοκάριο:** Λειτουργικό βιβλίο που περιέχει 56 ασματικούς Κανόνες στους οκτώ ήχους, αφιερωμένους στη Θεοτόκο. Ψάλλονται συνήθως στα Μοναστήρια μετά τον Εσπερινό, κάθε ημέρα (εκτός της Μεγάλης Εβδομάδας, της Διακαινησίμου και του Δωδεκαημέρου).
- **Θεοτοκίο:** Τροπάριο που εγκωμιάζει τη Θεοτόκο και κατακλείει τις ομάδες των τροπαρίων ή τις ωδές των Κανόνων με στίχο το «Και νυν και αεί...».
- **Κάθισμα του Ψαλτηρίου.** Τροπάριο που ψάλλεται μετά την ανάγνωση (ή μη) του Ψαλτηρίου κατά τη διάρκεια του οποίου ο λαός κάθεται. Κάθισμα υπάρχει και μετά την γ' Ωδή. Τα Καθίσματα είναι ποικίλου περιεχομένου. Λέγεται έτσι διότι την ώρα εκείνη οι εκκλησιαζόμενοι μπορούν να καθίσουν.
- **Κοινωνικό:** Ο ύμνος που ψάλλεται όταν κοινωνούν οι πιστοί.
- **Κυριακοδρόμιο:** Η ετήσια σειρά των αναγνωσμάτων της Κυριακής (εωθινών Ευαγγελίων, Αποστόλων και Ευαγγελίων). Κυριακοδρόμιον λέγεται και το βιβλίο που περιέχει κηρύγματα στα ανωτέρω αναγνώσματα.
- **Μεγαλυνάρια:** Αρχίζουν συνήθως με τη λέξη «Μεγάλυνον». Μ' αυτά προτρέπονται οι πιστοί να ανυμνήσουν τον Κύριο ή την Θεοτόκο από καρδίας ή να εγκωμιάσουν τον Άγιο που εορτάζει.
- **Οίκος:** Τροπάριο ενός Κοντακίου, εκτός από το προοίμιο. Συνήθως είναι 24 Οίκοι (π.χ. Ακάθιστος Ύμνος).
- **Παννυχίδα:** Ακολουθία που διαρκεί ολόκληρη τη νύκτα την παραμονή μεγάλης εορτής, σε περιπτώσεις θεομηνίας μεγάλων απειλουμένων κινδύνων-συμφορών κ.λπ., η ολονυκτία, η αγρυπνία.
- **Στιχηρά:** Είναι τροπάρια που ψάλλονται στον Εσπερινό (τα Εσπέρια) και στον Όρθρο (οι «Αίνοι»), στα οποία προτάσσονται στίχοι από τους ψαλμούς στη σειρά (ενώ των Αποστίχων κατ' εκλογήν). Τα Στιχηρά τροπάρια διακρίνονται σε Αναστάσιμα, Ανατολικά, Δεσποτικά, Σταυρώσιμα, Αποστολικά, Κατανυκτικά και Στιχηρά Αγίων, που υμνούν τους Αγίους. Υπάρχουν Αυτόμελα και Προσόμοια.

- **Τριαδικός Κανών:** Ο Κανόνας που έχει ως υμνολογικό θέμα την Αγία Τριάδα. Διαβάζεται την Κυριακή στην ακολουθία του Μεσονυκτικού.
- **Τροπάριο:** Μικρό λειτουργικό άσμα που διαβάζεται ή ψάλλεται σ' όλες τις εκκλησιαστικές ακολουθίες, με συγκεκριμένο μουσικό τρόπο. Διακρίνονται, (α) κατά το περιεχόμενο σε: αναστάσιμα, νεκρώσιμα, μαρτυρικά, θεοτοκία, σταυροθεοτοκία κ.λ.π., (β) κατά το χρόνο ή το μέλος, με το οποίο εκτελούνται, σε: εωθινά, εσπέρια, προσόμοια κ.λ.π., (γ) κατά τους προτασσόμενους στίχους σε: στιχηρά ή απόστιχα και (δ) κατά τον τρόπο χρήσεως σε: Απολυτίκια, Κοντάκια, Μεγαλυνάρια.
- **Χύμα:** Ο τρόπος αναγνώσεως ενός κειμένου ή ψαλμού σε πεζό λόγο, η ανάγνωση.

Πηγή: <http://www.faneromenihol.gr>